

DESPRE PURTAREA BATICULUI LA FEMEILE ORTODOXE

Ieromonah Petru Pruteanu

www.teologie.net

Întrebare: *Părinte Petru, de ce în Rusia (mai ales) se pune un accent atât de mare pe purtarea baticului în biserică atât pentru femei, cât și pentru fetele mici, pe când în Grecia majoritatea femeilor nu poartă batic niciodată, nici măcar atunci când se împărtășesc? Nu există reguli comune pentru toți (I Corinteni 11:5-6)? Considerați că libertatea (relativă) care este în România, ca fiecare femeie să aleagă dacă vrea sau nu să poarte batic, este mai corectă?*

Răspuns: Întrebarea nu este simplă deloc, iar răspunsul nu se poate limita doar la un citat din Sfânta Scriptură, fără a ține seama de contextul în care ele au fost scrise și dacă nu cumva contextul respectiv s-a schimbat de-a lungul timpului. Mai întâi să vedem întreg textul de la I Corinteni, cap. 11:

(4) Orice bărbat care se roagă sau procește, având capul acoperit, face de rușine capul său. (5) Iar orice femeie care se roagă sau procește, cu capul neacoperit, își face de rușine capul; că este la fel cu cea rasă. (6) Căci dacă o femeie nu-și pune vâl pe cap, atunci să se și tundă. Iar dacă este lucru de rușine pentru femeie ca să se tundă ori să se radă, să-și pună vâl. (7) Căci bărbatul nu trebuie să-și acopere capul, fiind chip și slavă a lui Dumnezeu, femeia însă, este slava bărbatului. (8) Pentru că nu bărbatul este din femeie, ci femeia din bărbat. (9) Și pentru că n-a fost zidit bărbatul pentru femeie, ci femeia pentru bărbat. (10) De aceea și femeia este datoare să aibă [semn de] supunere asupra capului ei, pentru îngeri. (11) Totuși, nici femeia fără bărbat, nici bărbatul fără femeie, în Domnul. (12) Căci precum femeia este din bărbat, așa și bărbatul este prin femeie și toate sunt de la Dumnezeu. (13) Judecați în voi înșivă: Este, oare, cuviincios ca o femeie să se roage lui Dumnezeu cu capul descoperit? (14) Nu vă învață oare însăși firea că necinste este pentru un bărbat să-și lase părul lung? (15) Și că pentru o femeie, dacă își lasă părul lung, îi este spre slavă? Căci părul i-a fost dat în loc de acoperământ. (16) Iar dacă cineva crede că poate să fie împotrivor, [să știe că] noi un astfel de obicei nu avem, nici Biserica lui Dumnezeu (17) și aceasta poruncindu-vă, nu vă laud, fiindcă voi nu spre mai bine, ci spre mai rău vă adunați.

I. Scurte tâlcuri la acest text biblic

1. [Versetul 13] După cum vedem din context, Sfântul Pavel nu abordează aici o problemă dogmatică, ci una etică și de „bunăcuviință”. Apostolul nu enunță vreun adevăr revelat, ci-i cheamă pe corinteni să judece ce este mai bine și mai firesc [versetul 15] pentru comunitatea lor, în care o parte dintre creștini erau proveniți dintre iudei, dar cei mai mulți dintre greco-romani. Sfaturile au fost adresate în primul rând pentru a nu păta bunul nume al creștinilor care, mai mult decât toți ceilalți, trebuiau să dea dovadă de bunăcuviință și moralitate.

2. Sfaturile se referă doar (*sau* mai ales) la situația când femeia „se roagă sau procește” [versetul 5]. Deci, cel puțin acest text biblic, nu se referă la portul cotidian.

3. [Versetul 6] Cele spuse de Sf. Pavel privind vălul ca "semn de supunere față de bărbatul ei" nu este o noutate creștină, ba din contra. După mentalitatea și obiceiurile timpului, inclusiv la greco-romanii (mai libertini ca alții), femeia căsătorită trebuia să-și acopere capul, iar în unele religii, chiar și fața - anume ca semn al supunerii ei față de bărbatul ei – ea nemaifiind liberă. În creștinism însă, problema raportului dintre bărbat și femeie se punea altfel, însuși Sf. Pavel spunându-le creștinilor că *în Hristos nu mai este bărbat și femeie, ci toți sunt una* (cf. Coloseni 3:11 ș.a.) și că *ei sunt egali în fața lui Dumnezeu* (cf. cap. 7 din această Epistolă). Aceasta le-a făcut pe femeile din Corint să creadă că au dreptul să nu mai poartă acel văl pe cap, și făceau asta cu de la sine putere, fără a cere învoirea Apostolului în această privință. În sine, nu era ceva rău, căci și Sf. Pavel reduce toate argumentele sale la o problemă de "bun simț" [versetul 13], "argumentele teologice" neavând o prea mare consistență în acest context.

4. Sf. Pavel pune problema "bunei cuviințe" și din considerentul că în acele timpuri prostituatele umblau cu capul descoperit, iar uneori chiar își tundeau părul pentru a fi recunoscute (de „clienți”) și deosebite de fecioarele necăsătorite care, la greco-romani, nu erau obligate să-și acopere capul, dar nici nu se tundeau. De aceea, Sf. Pavel spune că este rușine să se tundă o femeie [versetul 6], pentru că în felul acesta s-ar fi asemănat cu prostituatele timpului. Acest lucru chiar începuse să se creadă despre unele femei creștine, întrucât seara ele mergeau cu capul descoperit la Cina Domnului numită "agapă", iar pentru păgâni, o masă comună care se numea "agape-iubire" și la care femeile mergeau cu capul descoperit, era perceput ca o orgie ridicată la nivel de cult, un fel de "prostituție sacră", practică deseori la romani. Percepția negativă se amplifică dacă însuși soțul femeii creștine era păgân și nu înțelegea de ce soția lui, în numele unei libertăți și egalități religioase, nu mai poartă batic, dar merge la aceste agape. Iată de ce Sf. Pavel insistă pe necesitatea de a nu da prilej de sminteală. În toate trebuia să fie păstrat obiceiul locului, pentru a nu împiedica propovăduirea Evangheliei lui Hristos.

5. [Versetul 10] La rugăciunile comunității, dar mai ales când se manifesta harisma glossolaliei la unii creștini (vezi cap. 12 și mai ales 14), se credea că de față sunt prezenți și îngerii și chiar dacă femeia se considera liberă (în Hristos) față de bărbatul ei, ea trebuia să-și pună semn de supunere cel puțin față de acei îngeri, prezenți în chip nevăzut la rugăciune. Și acest argument ține mai mult de retorică decât de teologie, căci, până la urmă, îngerii ne însoțesc în toate împrejurările vieții, inclusiv atunci când facem baie, iar aceasta nu ne împiedică să ne dezbrăcăm în prezența lor și nici nu diminuează cinstea adusă lor. Bineînțeles, nici ideea unor popoare păgâne că îngerii s-ar ispiti de frumusețea femeilor nu poate fi acceptată.

6. [Versetul 14] Firea noastră nu ne învață de fapt nimic despre părul scurt sau lung al bărbatului, căci bărbații din popoarele nordice, de exemplu, până nu demult purtau numai părul lung – aceasta fiind considerat un lucru foarte firesc pentru ei. Aici Sf. Pavel se referă mai degrabă la „firescul” de *atunci și acolo* (Grecia Antică), subliniind distincția cunoscută de toți între *bărbatul cu părul scurt și descoperit* comparativ cu *femeia cu părul lung și acoperit*. Acum, de exemplu, unii monahi, după obiceiul nazireilor din Vechiul Testament (cf. Numerii 6:5 ș.a.) își

lasă părul lung, în schimb preoții, urmând o altă prescripție a Vechiului Testament, ar trebui în mod obligatoriu să se tundă (cf. Iezechiel 44:20) și doar barba să o lase neatinsă (cf. Levitic 21:5). Constatăm însă că puterea acestor prescripții „s-au diluat” în timp, iar respectarea lor nu poate fi considerată o dogmă.

7. [Versetul 17] Este vorba despre adunarea corintenilor la Cina Domnului, la care se întâlneau diferite neorânduiri (a se vedea mai departe cap. 11 din aceeași epistolă). Unele erau cauzate anume de nepurtarea baticului de către femeile căsătorite.

II. Alte observații istorice și etice

1. Spre deosebire de societatea iudaică (și semitică în general), în care toate femeile, inclusiv fetele nemăritate, dar și bărbații(!) purtau capul acoperit aproape tot timpul, în societatea greco-romană bărbații își acopereau capul doar atunci când o cereau condițiile climaterice, iar femeile nu purtau văl/șal decât atunci când mergeau la anumite manifestări publice la care erau prezenți și bărbații, iar regula se referea doar la femeile căsătorite și la văduvele care nu mai doreau să se căsătorească. În rest, femeile își lăsau părul lung, îl împleteau în diferite feluri și-l lăsau la vedere, iar acest lucru îl făceau probabil și femeile creștine din afara Palestinei, care prin portul lor nu se deosebeau de celelalte femei cuviincioase (păgâne). În Epistola I către Timotei (2:9-10), Apostolul Pavel sfătuiește femeile să umble „în îmbrăcăminte cuviincioasă, făcându-și lor podoabă din sfială și din cuminenie, nu din păr împletit (!) și din aur, sau din mărgăritare, sau din veșminte de mult preț, ci din fapte bune, precum se cuvine unor femei temătoare de Dumnezeu”. Din text se vede clar că femeile greco-romane umblau cu părul la vedere și căutau, prin împletirea lui, să arate cât mai bine, iar Apostolul condamnă anume împletirea lui sau, în limbaj modern, coafarea (sau poate și vopsirea) părului.

2. Vălul despre care vorbește Sfântul Pavel nu este orice fel de acoperământ pentru cap, ci era în mod obligatoriu un șal care trebuia să acopere nu doar capul, ci și umerii și toată jumătatea de sus a corpului, mai ales că multe femei în spațiul mediteranean purtau tunică, adică o haină fără mâneci și deseori decoltată. Prin urmare, vălul trebuia să acopere toată părțile vizibile ale corpului și nu doar părul, care în sine, așa cum am văzut mai sus, nu era elementul care să deranjeze cel mai mult. Să acoperi doar părul (integral sau parțial), dar să ții mâinile, umerii, pieptul sau picioarele dezgolite este un non sens. Cred că pentru Sfântul Pavel, ideea vălului nu era una pur simbolică, chiar dacă se face apel la acest argument (cf. I Corinteni 11:7-10), ci mai mult etică și duhovnicească. Oricum, acest simbol nu era valabil în Palestina, unde și bărbații aveau capul acoperit și, prin urmare, pretinsul argument teologic (cu referire la semnul supunerii) nu era general valabil.

3. Purtarea vălului în orice împrejurare și chiar de către fetele necăsătorite, este o influență orientală, care s-a generalizat nu doar din cauza ocupațiilor islamice, ci și datorită influenței monahismului feminin, căci monahiile (fecioare) tot timpul au purtat văl ca semn al nunții lor mistice cu Hristos. Bineînțeles, un rol aparte în generalizarea acestui obicei l-a avut și chipul Fecioarei Maria care, mai ales după

Sinodul al III-lea Ecumenic, a devenit arhetipul femeii creștine. Maica Domnului, prin simplul fapt că trăia în Palestina, dar mai ales datorită faptului că a rămas însărcinată și a născut un copil, trebuia să apară în ochii tuturor ca soția lui Iosif, căci altfel ar fi fost ucisă cu pietre. De aceea, chiar dacă a născut în chip minunat și a rămas *pururea Fecioară*, ea nu putea să nu poarte vâl, iar acest lucru a fost reflectat și în iconografie. Icoanele noastre, legate mult de mediul monahal, pictează cu vâl pe cap nu doar pe Maica Domnului și sfințele cuvioase, ci și mucenițele-fecioare, cu excepția fetelor foarte tinere care încă nu erau ajunse la vârsta pubertății (de exemplu: Pisti/Vera, Elpi[da]/Nadejda și Agapi/Liubovi). În Biserica Rusă însă, în pofida relatării biblice și a tradiției iconografice, chiar și celor mai mici fete li se cere să-și acopere capul, iar celelalte haine, chiar dacă sunt indecente, sunt purtate după bunul plac („căci despre ele Biblia nu spune nimic concret!”). Această exagerare se poate observa și în alte Biserici Ortodoxe locale sau, cel puțin, în anumite comunități izolate.

4. Odată cu apariția islamului (secolul VII), purtarea vâlului [hijab] a devenit obligatorie atât pentru femeile trecute la islam, cât și pentru cele care locuiau pe teritoriile ocupate de musulmani (nu și în cele vasale, cum erau teritoriile românești). Nepurtarea hijabului în prezența bărbaților putea fi pedepsită aspru și tocmai de aceea, mai ales în Balcani, purtarea vâlului la femei a devenit un fel de semn al ocupației musulmane. Imediat după 1821, când grecii, au început să se elibereze de sub turci, femeile ortodoxe au început să nu mai poarte nici un fel de acoperământ pe cap, nici măcar în biserică, iar aceasta era nu doar semnul eliberării de sub jugul islamic, ci și elementul distinctiv dintre femeile creștine și cele musulmane. Iată de ce, mai ales în Grecia, majoritatea femeilor nu poartă niciodată batic sau vâl, nici măcar atunci când se împărtășesc cu Sfintele Taine, iar o revenire la practica de dinainte de turcocrăție pare de-a dreptul imposibilă. Totuși, femeile din Grecia ar trebui să știe că practica lor este relativ nouă și, chiar dacă la început era oarecum justificată, astăzi ea este mai mult o manifestare a liberalismului. Nu româncele sau rusoaicele care poartă batic exagerează prin exces de zel (deși uneori chiar exagerează), ci ele, grecoaicele, în condiții dificile, au pierdut vechea tradiție a portului creștinesc despre care Sf. Pavel le-a scris chiar lor, în Epistola către Corinteni.

5. E bine să mai știm că vâlul monahal feminin (în greacă: „mandela”) purtat cu precădere de maicile din Grecia, Serbia și Siria (și care, de altfel, e mai frumos și mai comod decât cel purtat de maicile din România sau Rusia), este de fapt o copie aproape identică a hijabului islamic, iar dulama și chiar rasa și mantia, au de asemenea analogie în vestimentația feminină din unele țări islamice! De aceea, monahiile din Siria sau din Occident, pentru a nu fi confundate cu femeile musulmane, sunt nevoite să poarte în permanență o cruce mare la piept – lucru neobișnuit pentru monahiile din România sau Rusia, unde doar stareța poartă cruce, și numai la slujbe sau la momentele oficiale. Iată de ce, ținând seama de exemplele și explicațiile de mai sus, e bine să fim flexibili și mai înțelegători cu practicile locale, mai ales dacă acestea nu vizează aspecte importante ale vieții religioase. Vechiul principiu de conviețuire a diferitor tradiții ortodoxe locale era

următorul: „suntem uniți în cele esențiale și diverși în cele secundare”. Acesta este unul din aspectele care face Ortodoxia să fie mai frumoasă...

III. Concluzii

1. Sfaturile Sfântului Apostol Pavel, deși au fost date într-un context puțin diferit de al nostru, rămân în continuare valabile și normative. Femeile căsătorite, cel puțin atunci când se roagă (nu doar în biserică, ci și acasă), e bine să aibă capul acoperit. Această prescripție nu se referă și la fetele/femeile necăsătorite, care pot sta cu capul descoperit.

2. Acoperirea capului trebuie să se facă cu un batic obișnuit, preferabil de o culoare deschisă (nu neagră), dar se poate face și cu o pălărie sau văl/șal. Acest acoperământ, ca și toate hainele femeii, trebuie să corespundă principiului enunțat în Epistola I către Timotei (2:9-10). Purtarea baticului/vălului fără acoperirea altor părți „sensibile” ale trupului este, mai degrabă, o împlinire fariseică a literei Bibliei, care trădează o neînțelegere a duhului ei. Dacă o femeie este îmbrăcată în pantaloni și vrea să intre în biserică, cred că este mai bine să-și scoată baticul de pe cap ca să-și învelească mijlocul corpului sau umerii și bustul, decât să poartă batic, dar să-și expună alte părți ale trupului.

3. Ținând cont de diferitele tradiții locale (care au existat încă de la început între Palestina și Grecia Antică, de exemplu) și neavând nici o putere de a le uniformiza într-o direcție sau alta, cred că trebuie să înțelegem specificul fiecărei țări ortodoxe și să respectăm tradiția locului, tocmai pentru a nu ieși în evidență și a ne arăta mai buni ca alții. Iar dacă femeile noastre ortodoxe, mergând în Grecia, au suficient curaj și voință pentru a purta doar ele baticul, cred că e preferabil să-l poarte, dar să o facă cu smerenie și fără a judeca femeile care nu-l poartă. Căci dacă cineva dintre ele este pornită să judece pe cele care nu poartă batic, e mai bine să-l scoată și ea, căci păcatul judecății este mai mare.

4. Nici o femeie nu poate fi dată afară din biserică pentru că nu are capul acoperit, iar dacă preotul sau personalul bisericesc va avea suficientă înțelepciune și smerenie ca să-i explice femeii cum e mai bine, și Dumnezeu o va ajuta să înțeleagă și să respecte corect norma evlaviei ortodoxe.

5. În prezent, tunderea și coafarea părului la femei nu mai sunt percepute ca manifestări imorale, ci mai degrabă ca niște necesități practice care, dacă sunt făcute în limita bunului simț, nici nu ispitesc și nici nu resping. În schimb, raderea capului sau schimbarea radicală a culorii părului pot fi catalogate ca o încercare a femeilor de a se face altfel decât le-a dat Dumnezeu. Și nu pot spune cu certitudine, dar mă tem că aceasta poate fi deja păcat...